

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

123:3 • 2003

Meddelanden

Manifestation och kommunikation. Statens och kungamaktens legitimering och propagandaspridning under tidigmodern tid

I internationell forskning har kommunikationens maktlegitimerande funktioner under tidigmodern tid allt mer satts under lupp. På ett fruktbart sätt har sociologiska, kulturhistoriska och politiskhistoriska perspektiv kombinerats och på så sätt vitaliserat gamla forskningsfält. Även i Sverige har detta angreppssätt börjat få genomslag. Undertecknade avser att ansluta till denna växande forskningsinriktning genom det av Vetenskapsrådet finansierade projektet "Manifestation och kommunikation: statens och kungamaktens legitimering och propagandaspridning under tidigmodern tid". Makt och kommunikation kan studeras som två sidor av samma mynt i mötet mellan samhällseliten och folkflertalet. Vi vill undersöka *maktstaten* som *informationsstat*.

Projektets syfte och uppläggning

Projektets övergripande frågor är hur statsmakten manifesterade sig för undersåttarna, vilka kommunikationskanaler överheten använde samt hur information och propaganda användes för att skapa uppslutning kring politiska mål under omvandlingskedet från Vasatid till gustaviansk tid.

Projektet skall utmynna i tre monografier. Eftersom källmaterialtillgången liksom forskningsläget varierar mellan undersökningsperioderna kommer delstudierna att koncentreras kring olika teman. I kompletterande och jämförande syfte följs dessa ämnen upp i de övriga delprojekten. Gemensamt tema är *maktmanifestationer och informations-spridning riktade till folket* som för den första perioden (1521–1654) undersöks genom kungliga ceremonier, för den andra (1654–1718) genom statsmaktens informations-spridning och krigspropaganda och för den tredje (1718–1792) genom studiet av rojalistisk symbolframställning.

Med det valda upplägget hoppas vi kunna ge ny historisk kunskap genom att behandla dels helt nya teman, dels teman som inte undersökts för den tidsperiod som är aktuell för respektive delstudie. Därtill kommer anknytningen till forskning och teoribildning av stor aktualitet att ge goda möjligheter till internationell komparation.

Problemet

Från tidigare forskning är det känt att den svenska statsmakten var starkt expansiv under tidigmodern tid och att den var exceptionellt effektiv i att utnyttja jämförelsevis begränsade resurser till att bland annat underhålla en stormaktspolitik. Men vi vet också att denna expansion – som skedde inåt lika mycket som utåt – kombinerades med en relativt stabil och konfliktfri samhällsutveckling.¹ Projektet avser att fördjupa kunskapen om relationen mellan dessa motsägande fenomen: den expansiva statsmaktens ökade krav och den samhälleliga stabiliteten.

De existerande förklaringar som koncentreras på effektiviteten i *statens* resursuttag utgår vanligen från ett konfliktperspektiv. Genom tvångsmetoder utplundrades allmogen på sina resurser som sedan användes till ändamål som endast i ringa utsträckning kom den själv till del. Frånvaron av öppna konflikter inom samhället förklaras med statens förmåga att med våld bibehålla kontrollen över producenterna.

En etablerad motbild till denna tolkning utgår i stället från den *samhälleliga* nivån. Den svenska staten verkade genom ett slags decentraliseringsprincip där motsättningarna kunde begränsas rumsligt genom att konflikterna fördes ned på lokalplanet. Det antas att lokalsamhället utgjordes av mer eller mindre slutna och självadministrerande enheter där centralmaktens beslut rönt ringa intresse och där dess krav mötte svårigheter i genomförandet. Samhället behöll sin stabilitet därför att statsmaktens krav kunde obstrueras och jämkas på lokalplanet.

Dynamiken mellan dessa två tolkningsmodeller har verkat genererande. Vi tror att vårt angreppssätt kan berika analysen med ytterligare nya perspektiv, för trots skilda utfall studerar båda inriktningarna egentligen samma fenomen. Inom maktforskningen har man talat om tre former av maktresurser: *tvångsresurser*, *betalningsresurser* och *normativa maktresurser*, eller bestraffning, belöning och manipulation.² Bägge ovannämnda tolkningsmodeller rör en kamp om tvångsresurser. Detta projekt kommer att komplettera tidigare forskning genom att i stället koncentreras kring olika typer av normativa eller manipulerande maktresurser.

Angreppssätt

Med en ny sorts maktresursanalys vill vi försöka överbrygga existerande tolkningssvårigheter. En sådan analys behöver inte dölja motstridiga intressen mellan de styrande och de styrda, utan pekar i motsats till vad som vanligen föreställs på att ojämnt fördelade maktresurser kan verka stabiliserande på samhällsutvecklingen.

1. Här räcker det att nämna de varierande men välkända tolkningsmodeller som etablerats av forskare som Sven A Nilsson, Eva Österberg, Jan Lindegren och Harald Gustafsson.

2. Walter Korpi, "Maktens isberg under ytan", i Olof Petersson (red), *Maktbegreppet*, Stockholm 1987.

En grundläggande iakttagelse inom maktforskningen är att tvångsresurserna tillhör den primitiva och kostsamma maktutövningen och att de styrande därför strävar mot att kunna utnyttja normativa maktresurser. I Sverige har maktaspekten sällan beaktats inom konst- och kulturhistorisk forskning medan historiker främst studerat tvångsresurser. Internationellt har däremot uppmärksamhet i högre grad riktats mot relationen mellan de styrande och styrda ur ett legitimeringsperspektiv. Inte bara nyhetsförmedling och informationsspridning utan även ceremonier, arkitektur och konst har lyfts fram som viktiga inslag i maktutövningen.³ Även om de styrande hade tolkningsföreträde i frågor rörande stat och samhälle bör deras argument ha tilltalat dem som de riktades till för att nå avsedd verkan. Det betyder dels att "folkets" ambitioner, förväntningar och önskemål måste tas på allvar, dels att de motiveringar som statsmakten anförde för sin politik både anpassades efter folkliga krav och ofta även delades av målgrupperna.⁴ Vår avsikt är att konfrontera ett kulturhistoriskt material med de maktfrågor som traditionellt analyserats inom den politiska historien och att läsa det källmaterial som centralmakten avsatt som en dialog.

Den valda utgångspunkten ger nya tolkningsmöjligheter: Existerande forskning stannar ofta vid konstaterandet att motsättningar kring materiella resurser gav upphov till konfliktfyllda samhällsförhållanden. Därmed undervärderas det ömsesidighetstänkande som tycks ha varit levande på alla nivåer i samhället. Projektet vill därför undersöka det samspel mellan överhet och undersåtar och den förmedlade känsla av delaktighet, som utgjorde en nödvändig utgångspunkt för ömsesidig förståelse.

Kungliga ceremonier och makt under Vasatiden (1521–1654)

Den första delstudien genomförs av Malin Grundberg och koncentreras kring kungliga ceremonier under Vasatiden. De valda ceremonierna – kröningar, kungliga begravingar och tronförluster – rör maktskiften av olika slag. Genom ett ritual- och genusperspektiv avser studien att visa hur kungligheterna använde dessa ceremonier i maktlegitimerande syfte. Mer konkret studeras ceremonierna som övergångsriter som utöver att legitimera maktrelationer och föra makten vidare även förklarade relationer på ett samhälleligt plan. Ritualerna förstås som

3. *Culture et idéologie dans la genèse de l'état moderne*. Actes de la table ronde organisée par le Centre national de la recherche scientifique et l'École française de Rome, 15–17 octobre 1984, Rom 1985; Myriam Yardeni (ed), *Idéologie et propagande en France*, Paris 1987; Allan Ellenius (ed), *Iconography, Propaganda and Legitimation*, Oxford 1998; T C W Blanning, *The Culture of Power and the Power of Culture. Old Regime Europe 1660–1789*, Oxford 2002. För mer utförlig diskussion av kunglig maktlegitimering, se Malin Grundberg, "Monarkins funktion och uttryck under tidigmodern tid", *Historisk tidskrift* 2002:4.

4. Jfr Pierre Bourdieu & Jean-Claude Passeron, *Reproduction in Education, Society and Culture*, London 1977; Pierre Bourdieu, *Language and Symbolic Power*, (ed by John B Thompson), Cambridge 1991.

delar av en rituell interaktion mellan överhet och undersåtar som legitimerade samhällets moraliska värderingar och sociala struktur.⁵

Ett viktigt element i denna struktur är relationen mellan könen, det vill säga genusordningen. Makten var under perioden generellt manligt definierad. I detta patriarkala samhälle var det män som hade makt och makten beskrevs i maskulina termer. Religionen var den viktigaste grunden för såväl de patriarkala genusstrukturerna som de kungliga ceremonierna och publika manifestationerna under 1500- och 1600-talen. Genom att studera dessa övervägande religiösa ceremonier i ett genusperspektiv undersöks hur maktrelationerna överfördes och reproducerades på alla samhällets nivåer.⁶

Ett påtagligt undantag från maktens könsliga tillhörighet under den studerade perioden var drottning Kristina, men innebar detta även ett undantag vad gällde maktens genus? Kristina kröntes till *konung* av Sverige, vilket visar maktens genuskodning. Perspektivet återverkar därför även på tolkningen av den normerande, manliga maktutövningen. På senare tid har flera studier med genusanslag visat hur den till synes genomtröskade Kristinaforskningen kan vitaliseras och tillföras helt ny kunskap.⁷

Aktuella studier av den svenska statsmaktens ceremonier finns för den senare stormaktstiden men inte för denna tidigare period.⁸ Det var emellertid under Vasatiden som grunden lades för ceremoniernas utformning under senare skeden. Vasatidens ritualer har inte behandlats av modernare forskning och tidigare har de huvudsakligen utvärderats i en källkritisk och konstvetenskaplig tradition.⁹ Att i första hand studera ceremonierna som maktutövning och därmed

5. Arnold van Gennep, *The Rites of Passage*, London 1960; Randall Collins, *Theoretical Sociology*, San Diego 1988.

6. Jfr R W Connell, *Maskuliniteter*, Göteborg 1999; Yvonne Hirdman, *Genus – om det stabila föränderliga former*, Malmö 2001. Se även specialnumret om Hirdmans genusteori: *Häftan för kritiska studier* 2000:2.

7. Senast: Karin Tegenborg Falkdalen, *Kungen är en kvinna. Retorik och praktik kring kvinnliga monarker under tidigmodern tid*, Umeå 2003. Se i övrigt: Eva Borgström & Anna Nordenstam (red), *Drottning Kristina. Aktör på historiens och livets scen*, Göteborg 1995; Eva Borgström, "Drottning Kristina och hermafroditens tankefigur", i Eva Löfquist (red), *Varför grävde man upp drottning Kristina? Kvinnobilder i olika tider och kulturer*, Göteborg 1997; Marie-Louise Rodén, *Politics and Culture in the Age of Christina. Acta from a Conference Held at the Wenner-Gren Center in Stockholm May 4–6, 1995*, Stockholm 1997; jfr Jonas Nordin, "Kristina-symposium i Wenner-Gren center", *Personhistorisk tidskrift* 1995:2.

8. Rainer Brüning, *Herrschaft und Öffentlichkeit in den Herzogtümern Bremen und Verden 1697–1712*, Stade 1992; Märten Snickare, *Enväldets riter. Kungliga fester och ceremonier i gestaltning av Nicodemus Tessin den yngre*, Stockholm 1999; Nils Ekedahl, *Det svenska Israel. Myt och retorik i Haquin Spegels predikokost*, Uppsala 1999.

9. Gottfrid Carlsson, "Gustav Vasas kröningsed", *Historisk tidskrift* 1946:4; Axel Torgny Lindgren, *Anteckningar om kastpenningar från och med drottning Kristinas kröning 1650*, Stockholm 1950; Åke Andréén, "Kungakröningar och kröningsmässor", *Svensk teologisk kvartalskrift* 1958; Per Janzon, "Erik XIV:s kröningsritual", *Kyrkohistorisk årsskrift* 1959; Ulf Sjödel, "Johan III:s kröningsed", *Kyrkohistorisk årsskrift* 1969; Lars O Lagerkvist, *Gustav Vasas kröning*, Stockholm 1978; Astrid Tydén-Jordan, *Drottning Kristinas kröningskaross*, Stockholm 1990.

propaganda är relativt nytt. Internationellt är dock sådan konstsociologisk forskning med användande av ritualperspektiv under stark tillväxt, vilket möjliggör komparation och utblick.¹⁰

Det finns goda skäl att anta betydande kontinuitet men också avgörande förändringar av ceremonierna, exempelvis påverkade av övergången från ett valrike till ett arvrike och av stormaktstidens lutherska ortodoxi. Projektets tredje studie återknyter därför till ceremonierna genom en studie av frihetstiden, en period då förutsättningarna blivit helt förändrade.

Informationsspridning och propaganda i Sverige under den karolinska tiden (1654–1718)

Den andra delstudien, som genomförs av Anna Maria Forsberg, behandlar statlig informationsförmedling och krigspropaganda under den senare stormaktstiden. Studien berör direkt frågan om "militärstatens" beroende av "informationsstaten". I internationell forskning möter ibland åsikten att eliterna ansåg folket alltför oberäkneligt för att ödsla övertalningskraft på.¹¹ Här är utgångspunkten tvärtom att den svenska statsmakten vinnlade sig om folkets stöd inför de olika krigsprojekten. Detta åstadkoms genom kontrollerad informationsförmedling och propaganda på olika samhällsnivåer. Frågan är hur de styrande gick till väga och vilken information som kom befolkningen till del.

Det problemformuleringsprivilegium som informationskontrollen medförde var en viktig maktresurs. Exempelvis kunde selektiv informationsspridning om ett anfallskrig förenkla extra utskrivningar. Med rätta har svensk forskning ofta hänvisat till den kyrkliga propagandan som en förklaring till den relativa frånvaron av folklig opposition under stormaktskrigen.¹² Nyligen har det också givits flera bidrag till våra kunskaper om överhetens tilltal under 1700-talet, men de behandlar en period då ett utvecklat informationssystem redan var etablerat.¹³

10. Roy C Strong, *Art and Power. Renaissance Festivals 1450–1650*, Woodbridge 1984; David Cannadine & Simon Price (eds), *Rituals of Royalty. Power and Ceremonial in Traditional Societies*, Cambridge 1987; Janos M Bak, *Coronations. Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, Los Angeles 1990; Dale Hoak (ed), *Tudor Political Culture*, Cambridge 1995; Peter Burke, *En kung blir till. Myter och propaganda kring Ludvig XIV*, Stockholm 1996; Peter Burke, "State-Making, King-Making and Image-Making from Renaissance to Baroque: Scandinavia in a European Context", *Scandinavian Journal of History* 1997:1; Jennifer Woodward, *The Theatre of Death. The Ritual Management of Royal Funerals in Renaissance England 1570–1625*, Woodbridge 1997; Paul Kléber Monod, *The Power of Kings. Monarchy and Religion in Europe 1589–1715*, London 1999; Ulrik Langen (red), *Ritualernes magt. Ritualer i europæisk historie 500–2000*, Roskilde 2002.

11. T ex Filippo de Vivo, "Wars of Paper. Reason of State and the Dilemma of Secrecy and Information", föredrag vid rundabordssamtalen "Informer – objets et méthodes", Venedig 17–18 juni 2002.

12. T ex Sven A Nilsson, *De stora krigens tid*, Uppsala 1990; Nils Erik Villstrand, *Anpassning eller protest. Lokalsamhället inför utskrivningarna av fotfolk till den svenska krigsmakten 1620–1679*, Åbo 1992.

13. Jonas Nordin, *Ett fattigt men fritt folk. Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormaktstid till slutet av frihetstiden*, Eslöv 2000, kap 3; Martin Linde, *Statsmakt och bondemotstånd. Allmoge och överhet under stora nordiska kriget*, Uppsala 2000; Elisabeth Reuterswärd, *Ett massmedium för*

Bortsett från några undersökningar av böndagsplakat, riksdagskallelser och pressmaterial är 1600-talet däremot i stort sett outforskat i detta ämne.¹⁴

Avsikten med delstudien är att ge en samlad bild av den uppsättning informationskanaler som statsmakten föfogade över under 1600-talets andra hälft. Det innebär dels ett kartläggande av förmedlingslänkarna, dels en analys av informationens innehåll. I undersökningen studeras hur riksdagar, provinsmöten, bön- och tacksägelsedagar användes för att legitimera krigen. Stor vikt läggs också vid råds herrars, landshövdingars, fogdars och prästers personliga möten med befolkningen.

Studien baseras på centrala källserier som riksregistraturet, årstrycket och korrespondensen mellan kung, råd, landshövdingar och biskopar, men också på länsmaterial som speglar hur informationen spreds i lokalsamhället. Därutöver studeras mer officiöst material som pamfletter och krigssånger.

Frågorna rör vad befolkningen egentligen fick veta om de pågående krigen, vilken bild som gavs av Gud, konung, råd och undersåtar och deras inblandning. Hur spreds informationen och vilken retorik användes? Den valda tidsperioden spänner över både freds- och krigsperioder, över förmyndarregering och envælde, över anfalls- och försvarskrig. Anpassades budskapet efter sådana skiftande förutsättningar? Vilka typer av nyheter och vilka offentliga åtgärder ansågs behöva komma till allmänhetens kännedom? För att reda ut dessa problem bör statlig information betraktas som en helhet.

Jämförelsematerial för undersökningen finns i de internationella studier som har lyft fram det tryckta ordets och de offentliga ceremoniernas maktlegitimerande funktion under tidigmodern tid.¹⁵ Exempelvis skilde sig den franska situationen markant från den svenska. Det tryckta ordet blev ett politiskt verktyg tidigare i Frankrike än i Sverige, men i gengäld fanns ingen motsvarighet till det kungörelsesystem genom kyrkan som med stor framgång användes av den svenska statsmakten. Däremot har ny forskning uppmärksammat hur den engelska kungamakten utnyttjade predikstolarna för sina syften.¹⁶

folket. *Studier i de allmänna kungörelsernas funktion i 1700-talets samhälle*, Lund 2001; Peter Ericsson, *Stora nordiska kriget förklarar. Karl XII och det ideologiska tilltalet*, Uppsala 2002.

14. Sverker Arnoldsson, "Krigspropagandan i Sverige före trettioåriga kriget", *Göteborgs högskolas årsskrift* 47:7, Göteborg 1941; Kurt Johannesson, "Gustav II Adolf som retoriker", *Gustav II Adolf – 350 år efter Lützen*, Stockholm 1982; Göran Malmstedt, *Helgdagsreduktionen. Övergången från ett medeltida till ett modernt år i Sverige 1500–1800*, Göteborg 1994; Göran Malmstedt, "Gud bevare oss för papister och turkar. Omvärldsbilder och kollektiv identitet i svenska böndagsplakat under 1600-talet", i Magnus Berg & Veronica Trépagny (red), *I andra länder. Historiska perspektiv på svensk förmedling av det främmande. En antologi*, Göteborg 1999.

15. Joseph Klauts, *Printed Propaganda Under Louis XIV. Absolute Monarchy and Public Opinion*, Princeton 1976; Michèle Fogel, *Les cérémonies de l'information*, Paris 1989; Jeffrey K Sawyer, *Printed Poison. Pamphlet Propaganda, Faction Politics and the Public Sphere in Early Seventeenth-Century France*, Berkeley 1990; Burke 1996.

16. Tim Harris, "Venerating the Honesty of a Tinker: The King's Friends and the Battle for the Allegiance of the Common People in Restoration England", i Tim Harris (ed), *The Politics of the Excluded, c. 1500–1850*, Basingstoke 2001.

Monarkins förändrade symbolvärde från frihetstid till gustaviansk tid (1718–1792)

Den tredje delstudien genomförs av Jonas Nordin (projektledare) och behandlar monarkins symbolvärde i 1700-talets svenska samhälle. Att kungars maktposition skiftat efter politiska konjunkturen är välkänt – och illustreras av de båda tidigare delundersökningarna – men tidigare analyser har aldrig lett vidare från detta konstaterande. Monarkin i sig har uppfattats som en självklar konstant och dess egentliga *funktion*, bland annat som normerande faktor i statssystemet, har därför aldrig undersökts.¹⁷

Att allmogen traditionellt var kungatrogen är en vedertagen uppfattning inom historieforskningen. Någon egentlig granskning av denna truism har emellertid aldrig gjorts. Studien avser därför att utreda vilken kunskap och vilka förväntningar folket hade om och på kungamakten. Många statsvetenskapliga texter från frihetstiden beskrev Sverige som en republik, men en republik med en kung. Likaledes betonades kontinuiteten med äldre styresformer fastän den frihetstida konstitutionen utvecklades i en allt mer säregen riktning. Uppenbart förelåg en diskrepans mellan den verksamma retoriken och reella maktförhållanden. Av allmogen betraktades det ”republikanska” styrelseskicket som ett hotande adelsvälde, och den styrande rådsaristokratin använde symboliskt kungens oväldiga omsorg om alla sina undersåtar för att dämpa denna rädsla.

Även utrikespolitiskt fyllde monarkin en viktig funktion för Sveriges prestige. En oavhängig regent var en formell garant för rikets självständighet och Sveriges rang bland Europas stora stater. Att hävda rikets oberoende tycks också ha varit ett av de viktigaste kraven som undersåtarna ställde på överheten.

Några av de mest påkostade kungliga ceremonierna under Sveriges tidigmoderna historia ägde rum under frihetstiden. Även om monarkins faktiska inflytande var starkt begränsat tycks dess formellt-teoretiska betydelse snarast ha ökat. ”The utility of splendor”, som tidigare legitimerat dynastierna, blev nu ett instrument för andra makthavare.¹⁸ Kungamakten hölls fram som en enande nationell skärm bakom vilken de verkliga maktstriderna doldes. Kontrasterna mot symbolframställningarna vid Erik XIV:s och Kristinas kröningar, som också be-

17. Ett undantag är Fredrik Lagerroths studie *Den svenska monarkin inför rätta. En författningshistorisk exposé*, Stockholm 1972, som dock endast behandlar de konstitutionella aspekterna.

18. Jfr Samuel J Klingensmith, *The Utility of Splendor. Ceremony, Social Life, and Architecture at the Court of Bavaria, 1600–1800*, Chicago 1993; Merit Laine, ”En Minerva för vår Nord”. *Lovisa Ulrika som samlare, uppdragsgivare och byggherre*, Uppsala 1998; James Adamson (ed), *The Princely Courts of Europe. Ritual, Politics and Culture under the Ancien Régime, 1500–1750*, London 1999; Blanning 2002. Nordiska perspektiv ur en annan utgångspunkt: Sebastian Olden-Jørgensen, ”Statsceremoniell, hofkultur og politisk magt i overgangen fra adelsvælde til enevælde – 1536 til 1746”, *Fortid og Nutid* 1996:1; Sebastian Olden-Jørgensen, ”At vi maa frygte dig af idel kjærlighed – magtudøvelse og magtscenesættelse under den ældre danske enevælde”, *Fortid og Nutid* 1997:4.

handlas i projektet, är därvid påtagliga. Vid dessa framhävdes *Vasadynastins* symboler medan frihetstiden placerade *rikets* och *nationens* symboler i centrum.¹⁹

Internationell forskning har uppmärksammat den ökade betydelse kungafamiljerna fick som borgerliga föredömen under de sociala omvälvningarna i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Kungafamiljerna förlorade mycket av sin aristokratiska prägel och blev i stället nationella förebilder för den ideala borgerliga kärnfamiljen. I samma mån som deras offentliga inflytande minskade, ökade deras betydelse på det privata planet. Genom kungafamiljen gavs undersåtarna *exemples à imiter* i sina vardagliga roller. Denna förändring är direkt avläsbar i porträttkonsten.²⁰ Det är en spännande men i svensk forskning närmast helt obeaktad fråga vilken betydelse sådana exempel fick både för undersåtens förhållande till överheten och till rollfördelningen inom familjerna och i samhället – kungen som landsfader, relationen mellan män och kvinnor, man och hustru, föräldrar och barn och så vidare.

Med statskuppen 1772 återgick det politiska initiativet till kungamakten. Samhällsförändringarna under frihetstiden hade emellertid utövat en så grundläggande påverkan att kungen både tilldelades och definierade en helt ny roll.²¹ Kungamakten stod inte längre *över* utan var en *del av* samhället. I stället för en odiskutabel förgrundsgestalt blev kungen ett slags partiledare som i förlängningen motvilligt tvingades söka stöd hos nya samhällsskikt för att kunna bibehålla sin initiativkraft. Den religiöst definierade kungamakten ersattes av en bild av kungen som den främste bland medborgare. Omdefinieringen går inte enbart att förklara med interna faktorer (frihetstidens parlamentarism) eftersom samma förändring går att skönja i andra samtida länder med skiftande konstitutionella lösningar.²² Drivkrafterna söks därför bäst genom komparation med internationella erfarenheter.

19. Jfr i övrigt Kurt Johannesson, *I polstjärnans tecken. Studier i svensk barock*, Stockholm 1968; Tydén-Jordan 1990; Snickare 1999; Merit Laine, ”Kungliga slott som nationella byggnader under frihetstiden”, i Åsa Karlsson & Bo Lindberg (red), *Nationalism och nationell identitet i 1700-talets Sverige*, Uppsala 2002.

20. Simon Schama, ”The Domestication of Majesty. Royal Family Portraiture, 1500–1850”, *Journal of Interdisciplinary History* 1986; Linda Colley, *Britons. Forging the Nation 1707–1837*, London 1994, kap 5; John Brewer, *The Pleasures of the Imagination. English Culture in the Eighteenth Century*, London 1997, kap 1; Sven Delblanc, *Åra och minne. Studier kring ett motivkomplex i 1700-talets litteratur*, Stockholm 1965; Martin Olin, *Det karolinska porträttet. Ideologi, ikonografi, identitet*, Stockholm 2000.

21. Marie-Christine Skuncke, *Gustaf III – det offentliga barnet. En prins retoriska och politiska föstran*, Stockholm 1993; Mikael Alm, *Kungsord i elfte timmen. Språk och självbild i det gustavianska enväldets legitimitetskamp 1772–1809*, Stockholm 2002.

22. Jens Arup Seip, ”Teorien om det opinionsstyrte enevælde”, (Norsk) *Historisk tidsskrift* 1958; Robert R Palmer, *The Age of the Democratic Revolution, 1–2*, Princeton 1959–1964; B W Hill, ”Executive Monarchy and the Challenge of Parties, 1680–1832. Two Concepts of Government and Two Historical Interpretations”, *Historical Journal* 1970; Colley 1994.

Förväntade resultat

Förutom nya uppslag och slutsatser kommer projektet att komplettera äldre forskning genom den kronologiska inriktningen. De kungliga ceremoniernas maktlegitimerande funktion har undersökts för de båda enväldesperioderna, men ej för Vasatid och frihetstid. Den statliga informationsförmedlingen har i någon mån undersökts för den sena Vasatiden och för 1700-talet, men ej för den senare stormaktstiden. Den kungliga maktutövningen, slutligen, har undersökts för Vasatid och stormaktstid, men ej för frihetstiden. Med ett gemensamt kulturhistoriskt perspektiv som belyser maktresursomvandlingen kan mönster avslöjas som gör jämförelser möjliga såväl med tidigare forskning som inom projektet. Detta kommer att öka vår kunskap om kommunikationens maktlegitimerande funktioner – det vill säga hur myntets båda sidor var präglade.

Anna Maria Forsberg, Malin Grundberg & Jonas Nordin
Historiska institutionen, Stockholms universitet